

HOOFDSTUK 6

MEDIA, DESINFORMATIE EN ALTERNATIEVE WERKELIJKHEDEN

2015–2029

Inleiding

Gedurende de twintigste eeuw ontvingen de meeste Amerikanen hun nieuws uit een relatief beperkt aantal bronnen. Grote televisienetwerken, landelijke kranten en regionale media vormden gezamenlijk een gedeelde informatieomgeving. Hoewel politieke meningsverschillen bestonden, was er vaak overeenstemming over de basisfeiten.

In de eerste decennia van de 21e eeuw veranderde dit fundamenteel.

Digitale technologie maakte het mogelijk dat iedere burger:

- informatie kon publiceren;
- nieuws kon verspreiden;
- commentaar kon leveren;
- een eigen publiek kon opbouwen.

Tegelijkertijd veranderden sociale media, podcasts en algoritmen de manier waarop informatie werd geselecteerd en geconsumeerd.

Daardoor ontstond een nieuwe werkelijkheid waarin miljoenen mensen toegang hadden tot vrijwel onbeperkte informatie, maar waarin het steeds moeilijker werd om overeenstemming te bereiken over wat waar is.

De opkomst van Donald Trump viel samen met deze historische transformatie.

Sterker nog: zijn politieke succes kan nauwelijks los worden gezien van de veranderingen binnen het medialandschap.

6.1 Van Massamedia naar Digitale Fragmentatie

Gedurende de tweede helft van de twintigste eeuw werd het Amerikaanse nieuwslandschap gedomineerd door een beperkt aantal organisaties.

Voorbeelden waren:

- ABC News
- CBS News
- NBC News

Hoewel ook deze organisaties kritiek kregen, deelden zij grotendeels dezelfde journalistieke normen.

Met de komst van internet veranderde dit.

Nieuws werd:

- sneller;
- persoonlijker;
- emotioneler;
- competitiever.

Burgers hoefden niet langer dezelfde informatiebronnen te volgen.

Iedereen kon zijn eigen informatieomgeving samenstellen.

6.2 De Vertrouwenscrisis van Traditionele Media

Tegelijkertijd ontstond een groeiend wantrouwen tegenover traditionele media.

Veel Amerikanen kregen het gevoel dat grote mediabedrijven:

- politiek bevooroordeeld waren;
- onvoldoende oog hadden voor regionale zorgen;
- onderdeel waren van een maatschappelijke elite.

Deze kritiek kwam niet uitsluitend van conservatieve zijde.

Ook progressieve groepen bekritiseerden media vanwege:

- commerciële belangen;
- concentratie van eigendom;
- sensationele berichtgeving.

Toch werd de vertrouwenscrisis vooral zichtbaar tijdens het Trump-tijdperk.

Trump noemde kritische berichtgeving regelmatig "fake news".

Daardoor ontstond een fundamentele discussie over de rol van journalistiek in een democratie.

6.3 Fox News en de Conservatieve Mediasfeer

Een van de belangrijkste spelers binnen deze ontwikkeling was Fox News.

Fox News groeide uit tot het meest invloedrijke conservatieve mediaplatform van de Verenigde Staten.

Voor miljoenen kijkers bood het netwerk:

- alternatieve perspectieven;
- kritiek op gevestigde media;
- aandacht voor onderwerpen die volgens hen elders werden genegeerd.

Critici stelden dat Fox News politieke polarisatie versterkte.

Voorstanders zagen het juist als noodzakelijk tegenwicht tegen dominante nieuwsorganisaties.

Wat vaststaat is dat Fox News een centrale rol speelde in de vorming van het moderne conservatieve medialandschap.

6.4 De Podcast-Revolutie

Vanaf ongeveer 2015 groeiden podcasts uit tot een belangrijk politiek medium.

In tegenstelling tot traditionele televisie konden podcasts:

- urenlange gesprekken voeren;
- complexe onderwerpen behandelen;
- directe relaties met luisteraars opbouwen.

Hierdoor ontstond een nieuwe generatie opiniemakers.

Sommige podcastmakers bereikten miljoenen luisteraars zonder afhankelijk te zijn van televisie of kranten.

Deze ontwikkeling democratiseerde informatie.

Maar zij vergrootte ook de fragmentatie.

Mensen luisterden steeds vaker naar bronnen die hun bestaande overtuigingen bevestigden.

6.5 X (Twitter): De Politiek van Directe Communicatie

Geen platform was belangrijker voor Donald Trump dan [X \(voorheen Twitter\)](#).

Twitter veranderde de relatie tussen politici, media en burgers.

Trump gebruikte het platform om:

- beleid aan te kondigen;
- tegenstanders aan te vallen;
- nieuwsagenda's te bepalen;
- rechtstreeks met kiezers te communiceren.

Hierdoor verloren traditionele media gedeeltelijk hun rol als poortwachter van informatie.

Een enkele boodschap kon wereldwijd nieuws worden.

De kracht van deze directe communicatie zou het politieke landschap blijvend veranderen.

6.6 Facebook en Algoritmische Polarisation

[Facebook](#) speelde een andere rol.

Het platform werd voor miljoenen gebruikers de belangrijkste nieuwsbron.

Algoritmen bepaalden welke berichten zichtbaar werden.

Deze systemen waren ontworpen om betrokkenheid te maximaliseren.

Daardoor kregen vaak berichten voorrang die:

- emoties oproepen;

- verontwaardiging veroorzaakten;
- discussie uitlokten.

Onderzoekers begonnen te waarschuwen dat dergelijke algoritmen polarisatie konden versterken doordat gebruikers vooral informatie zagen die aansloot bij hun bestaande overtuigingen.

6.7 TikTok en de Nieuwe Generatie

Vanaf de jaren twintig groeide [TikTok](#) uit tot een van de invloedrijkste informatieplatforms onder jongeren.

Nieuws werd steeds vaker gepresenteerd in:

- korte video's;
- persoonlijke verhalen;
- visuele formats.

Dit maakte informatie toegankelijker.

Tegelijkertijd ontstonden nieuwe vragen over:

- verificatie;
- buitenlandse invloed;
- privacy;
- informatiekwiteit.

Voor het eerst in de moderne geschiedenis ontvingen miljoenen jongeren hun politieke informatie voornamelijk via video-algoritmen.

6.8 Desinformatie en Misinformatie

Een van de grootste uitdagingen van het digitale tijdperk werd het onderscheid tussen:

Misinformatie

Onjuiste informatie die zonder opzet wordt verspreid.

Desinformatie

Onjuiste informatie die bewust wordt verspreid om te misleiden.

Tijdens verkiezingen, pandemieën en internationale conflicten bleek hoe snel onjuiste informatie zich kon verspreiden.

Dit leidde tot nieuwe vragen:

- Wie bepaalt wat waar is?
- Hoe bestrijd je desinformatie?
- Wanneer wordt moderatie censuur?
- Hoe bescherm je vrijheid van meningsuiting?

Democratieën worstelen nog steeds met deze vragen.

6.9 Buitenlandse Invloed en Informatieoorlogen

Digitale communicatie maakte ook nieuwe vormen van geopolitieke beïnvloeding mogelijk.

Staten en niet-statelijke actoren konden proberen:

- publieke opinies te beïnvloeden;
- verdeeldheid te vergroten;
- vertrouwen in instituties te ondermijnen.

Informatie werd daardoor niet alleen een journalistiek vraagstuk.

Het werd een strategische factor binnen nationale veiligheid.

De moderne informatieoorlog wordt niet uitsluitend gevoerd met tanks en raketten.

Zij wordt ook gevoerd met berichten, video's en algoritmen.

6.10 Kunstmatige Intelligentie en de Nieuwe Uitdaging

Vanaf 2023 begon kunstmatige intelligentie een steeds grotere rol te spelen.

AI-systemen konden:

- teksten genereren;
- afbeeldingen maken;
- stemmen nabootsen;

- video's creëren.

Daardoor ontstonden nieuwe risico's.

Zogenaemde deepfakes konden steeds realistischer worden.

Nepnieuws kon sneller geproduceerd worden.

Tegelijkertijd bood AI ook kansen:

- snellere factchecking;
- betere informatieanalyse;
- toegankelijker kennis.

De uitdaging werd niet alleen technologische innovatie.

De uitdaging werd vertrouwen.

6.11 Alternatieve Werkelijkheden

Misschien wel de meest ingrijpende verandering van het digitale tijdperk is het ontstaan van parallelle informatieomgevingen.

Steeds vaker leven burgers in verschillende informatiesferen.

Zij:

- volgen andere nieuwsbronnen;
- vertrouwen andere experts;
- gebruiken andere feiten;
- trekken andere conclusies.

Hierdoor ontstaan situaties waarin mensen niet alleen van mening verschillen.

Zij verschillen over de werkelijkheid zelf.

Dat vormt een fundamentele uitdaging voor democratische besluitvorming.

Internationale Gevolgen

De Amerikaanse informatieoorlog bleef niet beperkt tot de Verenigde Staten.

Vergelijkbare ontwikkelingen werden zichtbaar in:

- Europa;
- Canada;
- Australië;
- Latijns-Amerika.

Veel democratieën worstelen inmiddels met dezelfde vragen:

- Hoe beschermen we vrije meningsuiting?
- Hoe bestrijden we desinformatie?
- Hoe behouden we vertrouwen?
- Hoe reguleren we grote technologieplatforms?

Daardoor werd een nationaal vraagstuk een mondiaal vraagstuk.

Analyse: De Strijd om Werkelijkheid

De periode 2015-2029 laat zien dat informatie een van de belangrijkste machtsfactoren van de moderne wereld is geworden.

Niet alleen economische macht.

Niet alleen militaire macht.

Maar ook de macht om aandacht te sturen, verhalen te verspreiden en werkelijkheden vorm te geven.

Trump was zowel gebruiker als product van deze nieuwe informatieomgeving.

Zijn politieke stijl zou waarschijnlijk onmogelijk zijn geweest zonder sociale media, digitale communicatie en de afnemende invloed van traditionele poortwachters.

Tegelijkertijd maakte zijn presidentschap zichtbaar hoe kwetsbaar democratische samenlevingen kunnen worden wanneer burgers geen gedeelde informatiebasis meer hebben.

Onderzoeksvraag

Bestaat nog een gedeelde werkelijkheid?

Dat is wellicht een van de belangrijkste vragen van de 21e eeuw.

Democratie vereist niet dat iedereen dezelfde politieke mening heeft.

Maar democratie functioneert gemakkelijker wanneer burgers het eens zijn over basisfeiten.

Wanneer groepen leven in volledig verschillende informatieomgevingen, wordt compromis moeilijker.

Vertrouwen neemt af.

Polarisatie groeit.

De uitdaging voor de komende decennia zal daarom niet alleen zijn hoe informatie wordt geproduceerd.

De grotere uitdaging is hoe samenlevingen een gemeenschappelijke werkelijkheid kunnen behouden in een tijdperk waarin iedereen zijn eigen werkelijkheid kan kiezen.

De toekomst van democratie hangt mogelijk meer af van het antwoord op die vraag dan van welke verkiezing dan ook.